

Метадалагічныя і метадычныя аспекты выкладання мовы і літаратуры ў школе і ВНУ: зб.навуц.арт.памяці праф.В. У. Протчанкі / пад рэд. Л. А. Мурынай. - Мінск: Беларус.дзярж. ун-т, 2002. - Вып.1. В. Ю. Дылеўская

УЗАЕМАСУВЯЗІ БЕЛАРУСКАЙ І ЗАМЕЖНАЙ ЛІТАРАТУР (МЕТАДЫЧНАЕ АСВЯТЛЕННЕ ПРАБЛЕМЫ)

Узаемазвязанае вывучэнне беларускай і замежнай літаратур у школьным курсе адпавядае адукацыйна-выхаваўчым задачам, дазваляе школьнікам паспраўднаму далучыцца да мастацкай культуры чалавецтва.

Вывучэнне роднай літаратуры ў кантэксце сусветнай, параўнальны разгляд твораў рознанацыянальных літаратур абумоўлены таксама і значнымі дасягненнямі параўнальнага вывучэння літаратур у літаратуразнаўстве (кампаратывістыцы). В. Жырмунскі ў працы “Праблемы параўнальна-гістарычнага вывучэння літаратуры” зыходзіць з тэзіса, што “параўнанне адносіцца да методыкі, а не метадалогіі: гэта метадычны прыём гістарычнага даследавання, які можа прымяняцца з рознымі мэтамі ў рамках розных метадаў” [1, с. 53]. Канкрэтна-метадычнае асэнсаванне ўзаемазвязанага вывучэння літаратур абапіраецца на вопыт работы супастаўлення літаратурных з’яў у працэсе вывучэння роднай літаратуры і на характэрныя асаблівасці ўспрымання вучнямі мастацкага твора.

Літаратурныя ўзаемасувязі могуць мець разнастайны характар – ад творчых кантактаў паміж пісьменнікамі да традыцыйных узаемаўплываў літаратур. Узаемадзеянне беларускай і ўкраінскай, беларускай і польскай, беларускай і рускай літаратур – яскравы таму прыклад. Шырокія кантактныя сувязі гэтых літаратур узмацняюцца яшчэ і тыпалагічнай роднасцю. Формы і шляхі творчых узаемасувязей нацыянальных літаратур надзвычай розныя. Гэта і ўплыў, і запазычанні, і ўзаемная распрацоўка тэматыкі, і непасрэдныя кантакты пісьменнікаў. Карэнні іх трэба шукаць у надзвычайнай блізкасці фальклору (беларускага, рускага, польскага, ўкраінскага). Нацыянальная своеасаблівасць гэтых літаратур з’яўляецца асновай іх узаемаўзбагачэння, а блізкасць моў – дадатковым стымулам. Мастацкі пераклад як адзін з важнейшых сродкаў збліжэння літаратур істотна дапаўняецца непасрэдным узаемаразуменнем беларусаў, ўкраінцаў, рускіх, палякаў. Як форма творчага ўзаемадзеяння мастацкі пераклад узбагачае кожную літаратуру духоўнымі здабыткамі іншых народаў, пашырае іх тэматычныя і эстэтычныя далягляды, спрыяе росту майстэрства саміх паэтаў-перакладчыкаў. Пераклад з’яўляецца неад’емнай часткай мастацкай літаратуры. І характарыстыка літаратурнага працэсу ў той ці іншай літаратуры будзе няпоўнай без аналізу мастацкага перакладу.

Працэс станаўлення і развіцця ўзаемасувязей паміж беларускай і блізкароднаснымі літаратурамі дазваляе вызначыць напрамкі ўзаемазвязанага вывучэння іх у школе. Менавіта гэта дазваляе ўспрымаць і ацэньваць

літаратурныя з’явы ў іх нацыянальным характары і агульначалавечай сутнасці, выяўляць эстэтычныя ўласцівасці і заканамернасці развіцця кожнай з літаратур, дазваляе выпрацаваць у школьнікаў уяўленне аб дыялектычным адзінстве літаратурнага працэсу.

Праблема вывучэння рускай і нацыянальных літаратур у школе даўно распрацоўваецца многімі вучонымі-метадыстамі. Вялікі ўклад у яе распрацоўку ўнеслі Д. Клумбітэ, А. Лосеў, Б. Інфанцьеў, С. Хлор і інш. Асабліваю цікавасць прадстаўляюць працы М. Чаркезавай, І. Маёравай, Л. Шэймана, у якіх абагульнены прынцыпы выяўлення агульнасці і нацыянальнай своеасаблівасці рускай і іншых нацыянальных літаратур.

Вызначэнне агульных і нацыянальна-своеасаблівых рыс у творах блізкароднасных літаратур у ходзе вучэбна-выхаваўчага працэсу ўяўляецца найбольш эфектыўным сродкам паглыбленага ўспрымання мастацкага твора.

Устаноўка на ўзаемасувязі ў школьным выкладанні беларускай і замежнай літаратур адлюстравана ў працах беларускіх метадыстаў М. А. Лазарука, В. У. Івашына, В. Я. Ляшук, Т. Ф. Мушынской, С. М. Каратай, В. В. Кушнярэвіч, Л. К. Цітовай. Аднак непасрэдна пытанням узаемазвязанага вывучэння беларускай і ўкраінскай, беларускай і польскай літаратур у школьным курсе прысвечана вельмі мала даследаванняў.

Аналіз школьных праграм і падручнікаў паказаў, што выбар мастацкіх твораў для параўнальнага вывучэння задавальняе патрабаванні нацыянальнай школы і грунтуецца на цэласным адзінстве і ўзаемасувязі нацыянальных і агульначалавечых мастацкіх каштоўнасцяў. Аб’ектам для параўнання на аснове тыпалагічнага сыходжання ці кантактнай сувязі выступаюць літаратурныя напрамкі, творчасць асобных пісьменнікаў, асобныя творы ці іх мастацкія кампаненты. Аднак, зыходзячы з мэт параўнання, трэба параўноўваць адпаведныя з’явы. На практыцы гэта азначае, што пры параўнанні павінны зыходзіць з агульнай для абедзюх супастаўляемых з’яў пазіцыі. Ёю можа быць жанр, мастацкі метады, тэма, ідэя, вобразы і г. д. Змест праграм курса літаратуры, а таксама спіс твораў для пазакласнага чытання дазваляе выбраць мастацкія творы для мажлівых параўнанняў беларускай і замежнай літаратур.

Аналіз літаратурных твораў з’яўляецца абавязковай умовай для іх супастаўлення, а ў многіх выпадках – асновай саміх супастаўленняў. Паралелі, супастаўленні ў школьным выкладанні літаратуры з’яўляюцца сродкам спасціжэння ідэйна-эстэтычнай сутнасці літаратурных твораў, іх адзінства і своеасаблівасці. “Эфектыўнасць параўнальнага аналізу, з аднаго боку, залежыць ад канкрэтных відаў літаратурнага матэрыялу, які супастаўляецца, ад разумення яго мастацка-эстэтычнай своеасаблівасці, з другога – ад пазнання ўласцівых яму ўзаемаадносін з іншым аднатыпным літаратурным матэрыялам. Аналіз параўнання кожны раз абавязваецца на сінтэз, а сінтэз – на аналіз” [2, с. 50]. Толькі параўнанне можа ахарактарызаваць якія-небудзь элементы літаратурнага твора як тыповыя для сусветнага літаратурнага працэсу ці нацыянальна-самабытныя.

1. Узаемасувязі і ўзаемадзеянні літаратур. Л., 1979.
2. *Івашын В.* З пазіцыі гуманізму. Мн., 1998.